

Jacek Maśniak

Szkola Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

PRYWATYZACJA ZIEMI ROLNICZEJ JAKO INSTRUMENT KSZTAŁTOWANIA USTROJU ROLNEGO

THE FARMLAND PRIVATIZATION AS AN INSTRUMENT OF THE AGRICULTURAL SYSTEM FORMATION

Słowa kluczowe: ustrój rolny, polityka rolna, prywatyzacja

Key words: agricultural system, agricultural policy, privatization

Abstrakt. Celem badań było przedstawienie roli prywatyzacji ziemi państwowej w kształtowaniu polskiego modelu rolnictwa, którego podstawą jest gospodarstwo rodzinne. Zakres analizy obejmuje sprzedaż ziemi prowadzoną przez Agencję Nieruchomości Rolnych w latach 1992-2010. Od 1992 r. do końca 2010 r. ANR sprzedała łącznie ponad 2 mln ha UR. W początkowym okresie prowadzono sprzedaż otwartą i bez ograniczeń obszarowych. Od 2003 r. wprowadzona w życie Ustawa o kształtowaniu ustroju rolnego wprowadziła zmiany umożliwiające ANR i aktywne oddziaływanie na ustrój rolny w Polsce. W latach 2004-2010 sprzedaż z preferowaniem osób prowadzących gospodarstwa rodzinne objęła 27% sprywatyzowanej ziemi.

Wstęp

Jedną z form oddziaływania państwa na kształt ustroju rolnego w Polsce, który określa m.in. stosunki własnościowe panujące w rolnictwie, jest prywatyzacja ziemi należącej do Zasobu Skarbu Państwa. Ograniczanie roli sektora państwowego w rolnictwie na korzyść sektora prywatnego zmierza do tworzenia warunków sprzyjających efektywnemu gospodarowaniu [Marks-Bielska 2010].

Celem badań było przedstawienie roli prywatyzacji ziemi państwowej w kształtowaniu polskiego modelu rolnictwa, którego podstawą jest gospodarstwo rodzinne. Punktem wyjścia do badań próba oceny w ustroju rolnego w Polsce w świetle teorii ekonomii.

Material i metodyka badań

Zakres analizy obejmował sprzedaż ziemi prowadzoną przez Agencję Nieruchomości Rolnych w latach 1992-2010, w których Agencja prowadziła aktywną politykę przekształceń w strukturze agrarnej. Stosowane wówczas były ograniczenia zapobiegające nadmiernej koncentracji gruntów i preferowanie osób prowadzących gospodarstwa rodzinne.

W opracowaniu, obok literatury przedmiotu, wykorzystane zostały materiały statystyczne publikowane przez Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej (IERiGŻ), ANR i GUS.

Ustrój rolny w Polsce i jego ekonomiczna ocena

Interwencjonizm państwowy na rynku ziemi uzasadniany jest kształtowaniem ustroju rolnego. Ustrój rolny to układ form organizacyjno-prawnych produkcji rolnej, a także form więzi ekonomicznej między rolnictwem a innymi działami gospodarki narodowej [Wierzbowski 2003]. Podstawą ustroju rolnego większości krajów europejskich, w tym również w Polsce, jest gospodarstwo rodzinne. Wspieranie tej formy gospodarowania w rolnictwie wiąże się z kształtowaniem pożądanej struktury agrarnej, a tym samym z występowaniem wielu ograniczeń w obrocie ziemią. W krajach Unii Europejskiej (UE) ingerencja państwa najczęściej obejmuje kontrolę kwalifikacji i kontrolę w zakresie kształtowania struktury obszarowej gospodarstw rolnych [Czechowski i in. 2002]. Kontrola obrotu gruntami ma na celu zapobieganie nieracjonalnym podziałom gospodarstw oraz nadmiernej koncentracji gruntów. Rozwiązania prawne zapobiegające podziałom wykorzystują takie instrumenty, jak minimalna jednostka uprawna i minimalna powierzchnia gospodarstwa lub pojęcie gospodarstwa zdolnego zapewnić utrzymanie rodzinie rolniczej. Zapobieganie nadmiernej koncentracji wynika z obawy o zdominowanie gospodarstw rodzinnych przez wielkich producentów. W tym celu stosuje się normy obszarowe, których przekroczenie nie jest możliwe bez zgody administracji. Inne sposoby to zakaz posiadania więcej niż jednego gospodarstwa, którego

potencjał pozwala na utrzymanie rodziny rolniczej oraz odmowa wydania zgody na przechodzenie gruntów z gospodarstw rodzinnych do wielkoobszarowych.

W Polsce gospodarstwo rodzinne, jako podstawowa forma gospodarowania w rolnictwie, zostało ustanowione w art. 23 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 r., Nr 87, poz. 483). Poza Konstytucją najważniejszymi regulacjami kształtującymi ustrój rolny w Polsce są: Ustawa z dnia 19 października 1991 r. *o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa* (Dz.U. 1995, nr 57, poz. 299) oraz Ustawa z dnia 11 kwietnia 2003 r. *o kształtowaniu ustroju rolnego* (Dz.U. 2003, nr 64, poz. 592). Zgodnie z tymi regulacjami za gospodarstwo rodzinne uważa się gospodarstwo rolne: prowadzone przez rolnika indywidualnego, w którym łączna powierzchnia użytków rolnych nie jest większa niż 300 ha. Za rolnika indywidualnego uważa się osobę fizyczną, będącą właścicielem, użytkownikiem wieczystym, samoistnym posiadaczem lub dzierżawcą nieruchomości rolnych, których łączna powierzchnia użytków rolnych nie przekracza 300 ha, posiadającą kwalifikacje rolnicze oraz co najmniej 5 lat zamieszkałą w gminie, na obszarze której jest położona jedna z nieruchomości rolnych wchodzących w skład gospodarstwa rolnego i prowadzącą przez ten okres osobiście to gospodarstwo.

Celem interwencji państwa w ramach kształtowania ustroju rolnego jest:

- poprawa struktury obszarowej gospodarstw rolnych,
- przeciwdziałanie nadmiernej koncentracji nieruchomości rolnych,
- zapewnienie prowadzenia działalności rolniczej w gospodarstwach rolnych przez osoby o odpowiednich kwalifikacjach.

Istota interwencji ANR na rynku ziemi rolniczej sprowadza się do tego, że preferuje ona nabywanie nieruchomości rolnych przez osoby o odpowiednich kwalifikacjach, prowadzące gospodarstwa rodzinne. Sprzyjają temu takie uregulowania, jak przetargi ograniczone organizowane dla rolników indywidualnych powiększających gospodarstwa rodzinne. ANR sprawuje również kontrolę nad prywatnym rynkiem ziemi. W tym celu wyposażona została w uprawnienia, takie jak prawo pierwokupu i wykupu. W przypadku transakcji gruntami rolnymi, gdzie nabywca jest rolnikiem indywidualnym, sprzedaż nie jest objęta kontrolą ANR. W stosunku do pozostałych osób (poza obrotem w kręgu najbliższej rodziny) przenoszenie własności objęte jest kontrolą państwa i mogą być zastosowane restrykcje uniemożliwiające zakup gruntów. ANR może wejść w miejsce nabywcy i przejąć nieruchomość na rzecz Skarbu Państwa.

Taka polityka państwa związana jest z kształtowaniem określonej struktury agrarnej i z założenia ma na celu stworzenie warunków do efektywnego gospodarowania ziemią.

Problematyka zasadności interwencjonizmu państwowego jest szeroko dyskutowana na gruncie ekonomii. Efektywne wykorzystanie czynników produkcji oznacza, że ograniczone zasoby czynników produkcji zostaną wykorzystane tam, gdzie są najbardziej potrzebne, to znaczy tam, gdzie w najwyższym stopniu przyczyniają się do tworzenia użytecznej produkcji. Z tego punktu widzenia optymalna alokacja ziemi powinna spełniać następujące warunki [Woś 1995]:

- ziemia powinna być wykorzystana tam, gdzie przy innych czynnikach stałych przynosi jednostce gospodarującej maksymalną korzyść bieżącą, np. zysk;
- poziom intensywności wykorzystania ziemi powinien być na tyle wysoki, aby łączny efekt uzyskany z danego nakładu był maksymalny; oznacza to, że uzyskuje się optymalne połączenie ziemi z innymi czynnikami produkcji, zapewniające pełne wykorzystanie również zasobów pracy i kapitału;
- poziom intensywności wykorzystania ziemi powinien być na tyle niski, aby nie naruszać jej zdolności do samoodnowy; korzyść z ziemi musi być maksymalna nie tylko w okresie bieżącym, ale we wszystkich kolejno następujących po sobie okresach;

Korzyści, jakie z danej alokacji ziemi uzyskuje jednostka nie mogą naruszać interesów innych jednostek i całego społeczeństwa. Użytkowanie ziemi nie może naruszać innych zasobów i powodować powstawania kosztów (niekorzyści), które pokrywać musi całe społeczeństwo.

Mechanizm alokacji rynkowej mówi, że jeżeli ceny dóbr finalnych odzwierciedlają preferencje konsumentów, to produkcja dostarczana przez czynniki rozdysponowane za pomocą kryteriów rynkowych w maksymalny sposób zaspokaja potrzeby społeczeństwa. System elastycznych cen tak steruje decyzjami producentów nastawionych na zysk, że zaspokajają oni najbardziej pilne potrzeby konsumentów przy minimalnym zużyciu zasobów. Wówczas zostaje osiągnięta maksymalna efektywność społeczna w sensie Pareto, określana również dobrobytem społecznym [Blaug 2000]. Można więc przyjąć, że gospodarka ziemią na zasadach rynkowych w sposób maksymalny przyczynia się do dobrobytu społecznego.

Wniosek o potrzebie włączenia się państwa w sferę gospodarki zasobami wyprowadzany jest w oparciu o fakt istnienia zawadności rynku, przede wszystkim w postaci efektów zewnętrznych [Przygodzka 2006]. Wykorzystywanie ziemi do produkcji często powoduje powstawanie skutków uciążliwych dla społeczności lokalnej lub całego społeczeństwa. Pojawiają się liczne emisje w postaci emisji zanieczyszczeń do gleby, powietrza i wody, których neutralizacja finansowana jest ze środków publicznych. W wyniku tego korzyści odnoszą jednostki, a koszty z nimi związane są częściowo ponoszone przez całe

społeczeństwo. Wówczas wskazuje się, że państwo będące reprezentantem interesów ogólnych powinno interweniować, aby korygować i osłabiać negatywne skutki decyzji prywatnych. Należy jednak zaznaczyć, że ekonomicznie uzasadniona ingerencja w wolny rynek to taka, której korzyści przewyższają koszty. W ramach ekonomii sektora publicznego proponowane są różne metody realizowania celów publicznych i badania skuteczności tych działań [Stiglitz 2004].

Często też wysuwane są twierdzenia, że wszystkie próby oddziaływania państwa na gospodarkę, poza ochroną własności i egzekwowaniem umów, z góry skazane są na niepowodzenia. Największe wątpliwości, co do skuteczności działań państwa w usprawnianiu procesu gospodarowania, wyraża austriacka szkoła ekonomii. Wnikliwą analizę skutków ingerencji rządowej w gospodarkę przedstawił Mises [2000]. Interwencjonizm definiuje on jako zbiór procedur utrudniających funkcjonowanie gospodarki rynkowej, a w rezultacie niszczących ją. Jego zdaniem przeszkadza on produkcji i ogranicza możliwości zaspokajania potrzeb, gdyż zmusza producentów i właścicieli środków produkcji do ich użycia w sposób inny niż ten, jaki zastosowaliby oni pod presją rynku. Burząc racjonalność ekonomiczną nie czyni on ludzi bogatszymi, lecz biedniejszymi. Zatem to wolny rynek jest najbardziej skutecznym narzędziem wykorzystywania zasobów i zaspokajania ludzkich potrzeb.

Za główny powód nieskuteczności interwencji państwa w gospodarkę można uznać brak dostatecznej informacji o potrzebach i zasobach, jakimi dysponują instytucje państwowe. Na problem rozproszonej informacji w ciągle zmieniającym się świecie w swoich pracach zwracał uwagę Hayek [1998]. Ekonomista ten starał się udowodnić, iż zarządzana odgórnie gospodarka jest nieefektywna, gdyż żadna instytucja państwowa nie jest w stanie sprawnie zebrać dostatecznej wiedzy o ludzkich potrzebach i dostępnych zasobach. Cała wiedza ekonomiczna nie może być dostępna dla jednego umysłu – zawsze będzie ona niepełna i nieaktualna. Sposobem na sprawne funkcjonowanie społeczeństwa w warunkach rozproszenia informacji jest ład spontaniczny, którego głównym elementem jest konkurencja. Jednym z najważniejszych instrumentów zbierania i przekazywania informacji jest system cen. Ponieważ zależą od wielu czynników, są one mechanizmem komunikowania między jednostkami o ograniczonej wiedzy i pomagają koordynować ich działania. Stąd należy uznać, że nie istnieje żaden pozarynkowy sposób informowania ludzi co mają robić, aby ich wysiłki przynosiły największą korzyść im i całemu społeczeństwu [Hayek 2006].

W świetle tej teorii każda interwencja państwa, która stwarza przywileje dla jednych i represjonuje inne podmioty gospodarcze zmniejszała alokację rynkową i prowadzi do ograniczenia użytecznej produkcji i wzrostu jej cen.

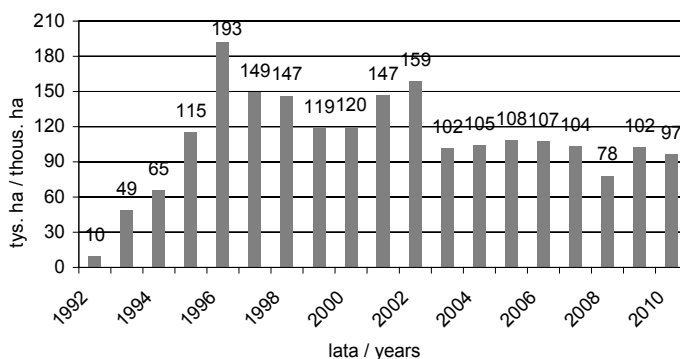
Prywatyzacja ziemi państwowej

Proces prywatyzacji nieruchomości rolnych należących do Skarbu Państwa wiąże się z działalnością ANR. ANR jest następcą prawnym Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa (AWRSP), która została powołana w październiku 1991 r. mocą Ustawy o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa. Zadaniem AWRSP było przejęcie, zrestrukturyzowanie i sprywatyzowanie mienia po byłych państwowych gospodarstwach rolnych i nieruchomości rolnych Państwowego Funduszu Ziemi. Od 16 lipca 2003 r., wchodząca w życie Ustawa z dnia 11 kwietnia 2003 r. o kształtowaniu ustroju rolnego, zmieniła dotychczasową nazwę na Agencję Nieruchomości Rolnych i wyznaczyła dodatkowe zadania służące realizacji celów tej ustawy.

Głównym celem ANR było trwale rozdysponowanie powierzonych gruntów przez sprzedaż. Sprzedaż ziemi rozpoczęto od 1992 r. (rys.

1). Powierzchnia prywatyzowanych gruntów wyraźnie rosła aż do 1995 r., kiedy sprzedano 193 tys. ha. Od tamtego okresu powierzchnia sprzedawanych gruntów zmniejszała się i w latach 2003-2010 ustabilizowała się na poziomie 78-108 tys. ha rocznie.

Do końca 2010 r. ANR przejęła łącznie ponad 4,7 mln ha, z tego rozdysponowała w sposób trwały 2,5 mln ha. Zdecydowanie największa część tych gruntów została sprzedana. Sprzedano łącznie ponad 2 mln ha, czyli 44% powierzchni



Rysunek 1. Sprzedaż ziemi przez ANR w latach 1993-2010
Figure 1. APA agricultural land sales between 1993 and 2010
 Źródło/Source: Rynek ziemi... 2011

gruntów przejętych. Pozostałe formy trwałego zagospodarowania obejmowały nieodpłatne przekazanie, wniesienie do spółki i inne. Do dyspozycji Agencji pozostało jeszcze około 2,1 mln ha, z tego 1,6 mln ha zostało wydzierżawione [Rynek ziemi ... 2011].

W ramach prywatyzacji państwowej ziemi rolniczej prowadzonej od 1992 r., w pierwszych latach nie były stosowane ograniczania w zakresie powierzchni nabywanych gruntów ani ze względu na osobę nabywcy (poza ograniczeniami wobec cudzoziemców). Od czerwca 1999 r. wprowadzono zmiany umożliwiające Agencji stosowanie ułatwień w dostępie do ziemi dla rolników. Wprowadzona w życie w lipcu 2003 r. Ustawa o kształtowaniu ustroju rolnego zmieniła te zasady wprowadzając definicję rolnika indywidualnego i gospodarstwa rodzinnego, jako preferowanej przez państwo jednostki gospodarczej w polskim rolnictwie. Wprowadzono także narzędzia przeciwdziałania nadmiernej koncentracji ziemi przez zakaz sprzedaży, jeżeli po zawarciu transakcji powierzchnia użytków rolnych, będących własnością nabywcy przekroczy 500 ha. Takie rozwiązania umożliwiły ANR aktywne kształtowanie ustroju rolnego w Polsce.

Co do zasady sprzedaży i dzierżawa nieruchomości realizowane są głównie w trybie przetargów publicznych (nieograniczonych). Organizowane one są jako przetargi ustne (licytacje) lub pisemne. Z dotychczasowej praktyki wynika, że w trybie przetargowym sprzedawana jest około połowa prywatyzowanych gruntów. Pozostała część nieruchomości sprzedawanych jest w formie bezprzetargowej. Dotyczy to przypadków, kiedy realizowane jest prawo pierwokupu. Przysługuje ono byłym właścicielom, spółdzielniom produkcji rolnej faktycznie władającym sprzedawanymi nieruchomościami, dzierżawcom zbywanych nieruchomości, zarządzającym specjalnymi strefami ekonomicznymi, na obszarze których leżą nieruchomości.

Część sprzedaży odbywa się w formie przetargów ograniczonych, w których uczestniczyć mogą osoby preferowane. W latach 2004-2010 przeprowadzono łącznie prawie 114 tys. przetargów zakończonych rozstrzygnięciem. Sprzedano w nich grunty o łącznej powierzchni 359 tys. ha (tab. 1), z tego 7 tys. to były przetargi ograniczone, w ramach których sprzedano prawie 96 tys. ha gruntów. Sprzedaż preferencyjna dotyczyła zatem 27% sprywatyzowanej ziemi. Najliczniejszą grupą, dla której ANR organizowała przetargi ograniczone są rolnicy zamierzający powiększyć gospodarstwo rodzinne. Za każdym razem stanowili oni blisko 100% osób uprawnionych do zakupu.

Należy zaznaczyć, że przetargi z ograniczonym dostępem organizowano głównie dla większych powierzchniowo nieruchomości. Średnia powierzchnia nabywanych gruntów przez rolników indywidualnych w poszczególnych latach wahała się od 10 do 16 ha. Natomiast średni obszar sprzedanych nieruchomości w przetargach ogółem wynosił od 2 do 4,3 ha.

Od początku procesu prywatyzacji do końca 2010 r. sprzedana ziemia w większości trafia w ręce osób fizycznych. Osoby fizyczne zakupiły łącznie 1616 tys. ha¹, co stanowiło 80% sprywatyzowanych gruntów rolnych. Pozostałe 20% nabyły osoby prawne [Rynek ziemi... 2011]. Sądząc po kierunkach rozdysponowania gruntów według rodzajów nabywców Zasób Własności Rolnej Państwa stanowił ważne źródło zasilania w ziemię dla indywidualnych gospodarstw rolnych. W wyniku tak prowadzonej prywatyzacji udział gospodarstw indywidualnych w użytkowaniu gruntów rolnych zwiększył się z 76% w 1990 r. do 86,8% w 2000 r. i do 88% w 2010 r. [Rocznik Statystyczny... 2001, 2011]. Na uwagę zasługuje jednak fakt, że ze względu

Tabela 1. Przetargi na sprzedaż ziemi rolniczej latach 2004-2010
Table 1. Tenders for farmland sale between 2004 and 2010

Lata/ Year	Przetargi ogółem/Tenders total			W tym ograniczone/Of which limited		
	liczba/ number	powierzchnia/ area [ha]	średnia powierzchnia/ average area [ha]	liczba/ number	powierzchnia/ aare [ha]	średnia powierzchnia/ average area [ha]
2004	17 308	73 883	4,3	1 395	21 597	15,5
2005	14 033	58 651	4,2	1 136	17 196	15,1
2006	17 555	68 570	3,9	1 599	20 309	12,7
2007	17 690	46 423	2,6	1 145	13 744	12,0
2008	15 586	31 029	2,0	727	7592	10,4
2009	14 751	37 092	2,5	616	7583	12,3
2010	16 945	43 834	2,6	476	7652	16,1
Razem/ Total	113 868	359 482	3,2	7 094	95 673	13,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Raporty z działalności... 2004-2010
 Source: own study based on Raporty z działalności...2004-2010

¹ Bez gruntów zabudowanych, o specyficznym charakterze i gruntów nierolnych.

na silną regionalizację gruntów państwowych, przepływ ziemi z sektora publicznego do sektora prywatnego miał największe znaczenie w tych regionach, gdzie koncentracja gruntów państwowych była największa.

Podsumowanie

Zadaniem obecnie prowadzonej polityki kształtowania ustroju rolnego jest rozdysponowanie ziemi pomiędzy sektor prywatny i publiczny oraz stymulowanie przepływu ziemi do gospodarstw rodzinnych. Sam proces prywatyzacji, rozumiany jako sprzedaż znacjonalizowanych przez władze komunistyczne gruntów, można bez wątplenia uznać za przejaw działalności państwa prowadzący do poprawy warunków gospodarowania w rolnictwie.

Należy jednak zwrócić uwagę, że zadaniem tej polityki, zwłaszcza w okresie po 2003 r. jest formowanie z góry założonego modelu rolnictwa w ramach sektora prywatnego. Podmiotami uprzywilejowanymi w dostępie do państwowej ziemi są gospodarstwa rodzinne. Zatem o alokacji tego czynnika produkcji ma decydować status prawny jednostki, a nie efektywność ekonomiczna. Skutkiem takich regulacji jest ukierunkowanie przepływu ziemi w sposób w pewnym stopniu niezależny od racjonalności ekonomicznej.

Sprzedaż ziemi rolniczej w imieniu Skarbu Państwa prowadzi ANR. Od 1992 r. do końca 2010 r. sprzedano łącznie ponad 2 mln ha. W początkowym okresie prowadzono sprzedaż otwartą i bez ograniczeń obszarowych. Od 2003 r. wprowadzona w życie Ustawa o kształtowaniu ustroju rolnego wprowadziła zmiany umożliwiające ANR przeciwdziałanie nadmiernej koncentracji ziemi oraz stosowanie ułatwień w dostępie do ziemi dla gospodarstw rodzinnych, jako preferowanej przez państwo jednostki gospodarczej w polskim rolnictwie.

Według danych z lat 1992-2010 osoby fizyczne zakupiły łącznie 80% sprywatyzowanych gruntów rolnych. Pozostałe 20% nabyły osoby prawne. Najliczniejszą grupą, dla której ANR organizowała przetargi ograniczone byli rolnicy zamierzający powiększyć gospodarstwo rodzinne. W latach 2004-2010 sprzedaż preferencyjna dotyczyła 27% sprywatyzowanej ziemi.

Literatura

- Blaug M.** 2000: Teoria ekonomii, ujęcie retrospektywne. PWN, Warszawa, 590-594.
- Czechowski P., Korzycka-Iwanow M., Prutis S., Stelmachowski A.** 2002: Polskie prawo rolne na tle ustawodawstwa Unii Europejskiej. Lexis Nexis, Warszawa.
- Hayek F.** 1998: Indywidualizm i porządek ekonomiczny. Znak, Kraków, 89-90.
- Hayek F.** 2006: Konstytucja wolności. PWN, Warszawa, 38.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. Dz.U. 1997 r. Nr 87, poz. 483.
- Marks-Bielska R.** 2010: Rynek ziemi rolniczej w Polsce – uwarunkowania i tendencje rozwoju. UWM, Olsztyn, 61-116.
- Mises L.** 2000: Interwencjonizm. Arcana, Kraków, 123.
- Przygodzka R.** 2006: Fiskalne instrumenty wspierania rozwoju rolnictwa – przyczyny stosowania, mechanizmy i skutki. Uniwersytet w Białymstoku, Białystok, 32-47.
- Raporty z działalności Agencji Nieruchomości Rolnych w latach 2004-2010. ANR, Warszawa.
- Rynek ziemi rolniczej. Stan i perspektywy. 2011: Analizy rynkowe, IERiGZ-PIB, Warszawa, 14.
- Rocznik Statystyczny Rolnictwa. 2010, 2011: GUS, Warszawa.
- Stiglitz J.** 2004: Ekonomia sektora publicznego. PWE, Warszawa.
- Ustawa z dnia 19 października 1991 r. o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa. Dz.U. 1995 r. Nr 57, poz. 299.
- Ustawa z dnia 11 kwietnia 2003 r. o kształtowaniu ustroju rolnego. Dz.U. 2003 r. Nr 64, poz. 592.
- Wierzbowski B.** 2003: Obrót ziemią po 15 lipca tego roku. Vademecum Rzeczypospolitej. Rzeczpospolita, 56.
- Woś A.** 1995: Ekonomia odnawialnych zasobów naturalnych. PWN, Warszawa.

Summary

This article presents the role of privatization of state land in the development of the Polish model of agriculture that is based on a family farm. The scope of analysis includes the land sale conducted by the Agricultural Property Agency during the period 1992-2010. From 1992 through 2010, the APA sold more than 2 million ha. Initially, sales were conducted on an open and without any area restrictions. Since 2003, the Act on the Formation of Agricultural System enabled the Agency to actively influence the agricultural land structure in Poland. During the period 2004-2010, the family farm operators were preferred buyers and purchased 27% of the privatized land.

Adres do korespondencji:

dr inż. Jacek Maśniak
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
Wydział Nauk Ekonomicznych
ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa
tel. (22) 593 40 33
e-mail: jacek_masniak@sggw.pl